

GÖMÜLÜ GAZETECİLİK YA DA GAZETECİ(LİĞİ)LERİ GÖMMEK

Nuh Yılmaz

Kültürel Çalışmalar dersleri çerçevesinde, başka bir çok konunun yanında medya çalışmaları da öğretim programının önemli bir kısmını oluşturuyor. Medyayla ilişkili bu kısımlarda medyaya kuramsal yaklaşımın sınırları, mesajın vasıta (medium) ile ilişkisi başta olmak üzere belli başlı kuramsal konular tartışılmaktadır. Amerikan Medyası'nın Irak'ın işgalinde sergilediği orduya "gömülü" (embedded) tavır, tam da medya çalışmaları eğitiminde fiilen yaşadığımız kuramsal bir krize işaret etmektedir. Bir parçası olduğum Kültürel Çalışmalar dersinde, benim de uygun bir dile tercüme etmek noktasında bizzat yaşadığım bu kriz, bu yazının yazılma gerekçesini oluşturmaktadır. Gömülü gazetecilik deneyiminden sonra Kültürel Çalışmalar medya analizinde nasıl bir dille bu meseleyi analiz edebilir?

Öncelikle "embedded" kelimesi üzerine birkaç kelam etmek istiyorum. Türkçe'ye "kucakta gazetecilik" olarak çevrilen "embedded journalism" tabiri yerine "gömülü gazetecilik" tabirini tercih edeceğim yazı boyunca. Bunun birkaç sebebi var. "Embed" fiilinin sözlükteki bütün anlamları bir yönüyle cinsel çağrışımları içinde barındırmaktadır: Sokmak, kucakta olmak, gömmek, iyice yerleştirmek, oturtmak¹. Kucakta gazetecilik tabiri de bu anlamları pekiştiren bir kullanışlılığa sahip. Ancak kelimenin bu tür yananlamları alaycı bir etki katmak açısından etkili olsa da nihayetinde kelimenin iktidarla ilişkini betimlemek, iktidarın bir silahı olarak işlevlenen gazeteciliği göstermek açısından ace düşmektedir. Gömülü kelimesini tercih ediş nedenim hem argo anlamları taşıması, hem de bunu yaparken gazeteciliği ölümün aygıtı haline getiren siyasal etkisine vurgu yapmasındandır.

1 Embedded: 1. Bir şeye sıkıca yapıştırmak, içine sokmak. 2. Bir parçayı bütünle tam bir uyuma hâline gelecek şekilde iliştmek, 3. Bir şeyi kuma, toprağa ya da kile gömmek. Gündelik kullanımda: gömmek.

Genelde gazetecilik, özelde fotoğraf lık konusunda medyanın ölümlü ilifkisini tartıştığı kitabı *Camera Lucida*'da Roland Barthes, bütün sembolik dolayımın haricinde, bu basit ve aşık r ilifkiye örnek olarak Paris Kom n n  verir. Fotoğrafın sömürgeci bir ölüm makinesi olarak doğasını tartışarak, bu pratiğin belirli bir tür beden yarattığını ve onu öldürdüğünü kaydeden Barthes, "Bazı Kom nardlar barikatlarda poz verme heveslerinin ya da bu konudaki engelleyemedikleri arzularının karşılığını hayatlarıyla  dediler:Yenildiler, bozguna uğradılar akabinde dönemin polisi tarafından bu fotoğraflar yüzünden tanınarak, vurulup öldürüldüler, neredeyse hepsi hem de." (11)

Benim tercihim de hem argo çağrışımları kaybetmemek, hem de bunlara gazeteciliğin ordunun bir kurumu haline gelmesini, adeta bir silah olarak çalışmasını vurgulamak açısından gömülü kelimesinden yana olacaktır. Böylece işgal gerçeğini iskalamadan, unutmadan, unutturmadan, kuramsal tartışmaya kurban etmeden pornografik ölüm aygıtına dönüşen gazeteciliği hakkıyla tartışabileceğimi düşünüyorum.

Medya tartışmalarının kuramsal düzeyde yürütülmesinin önemi, "ideolojik /politik/ ekonomik çıkarlar"ın maverasında vasıtanın mesaj üzerindeki etkisinin tartışılmaya çalışılması, basit yaklaşımlardan kaçınılmaya  zen gösterilmesidir. Bahsettiğim ders çerçevesinde Kanadalı siyas  iktisat kuramcısı Harold Innis'den başlayıp, medya kuramcısı Marshall McLuhan'ın "vasıta-mesaj" kuramından, Michel Serres'in iletişim kuramına kadar kuramsal mesafe korunmaya çalışılmaktadır. Nihayetinde Niklas Luhman'ın medyanın haberi dolayımılamasıyla, vasıtanın mesajın kendisi olması, toplumsal gerçekliğin nesnel bir gerçeklikten ziy de bir ufuk sorunu olduğu ve zarur  olarak inşa edildiği söylenerek, medya temsillerinin basit bir yalan hik yesi değil, yapısal bir gerçeklik olduğu, objektif olarak yansıtılacak insana ait bir gerçekliğin olmadığı soyutlama düzeyi yükseltilerek anlatılmaya çalışılmaktadır.

Buraya kadar sanırım kimsenin itiraz edemeyeği bu kuramsal mesafe, özellikle *ideoloji-kritik* tarzı kaba yorumların yanında oldukça zihin açıcı bir pratiğe yol açıyor. Ancak Irak'ın işgaliyle "şahit" olduğumuz -eğer medya dolayımıyla bir şahitlik mümkünse- medya savaşları yıllardır inşa edilmekte olan bu kuramsal yapının, bu kuramsal mesafenin de sonuna işaret etmektedir. Medyanın - zellikle Amerikan medyası ve diğer gömülü medyanın- bu gömülü h liyle gerçekten de böyle si sofistike bir kavramsal dolayımı ihtiyacı var mı?

Savaşın başlamasıyla tebellür eden medyaya değgin ilk sorun, işgalci güçlere “gömülü” (embedded) yayın anlayışının yarattığı ahlakî tercihti. Gazeteciliğin bir meslek dalı olarak ortaya çıkması savaşlarla içiçedir. Türkiye’nin ilk yarı-özel gazetesi Ceride-î Havadis dahi Kırım Savaşı’nda (1853-6) Osmanlı kamuoyunu bilgilendirmesiyle basın tarihinde kendisine mümtaz bir yer edinmiştir. Her büyük savaşın tarihi biraz da gazeteciliğin tarihidir moden dünyada. Daha önceki savaşlarda da gazetelerin savaşan tarafların birinden haber alma veyahut savaşan tarafların bir yanıyla ilişkili olma durumu yaşanmıştı.

Ancak bu savaşın/işgalin gazetecilikle ilişkisi nev-î şahsına münhasırdır. Öncelikle ilk Körfez Savaşı’nın çocuğu, ilk savaşın tartışmasız galibi (!) CNN, bu savaşta karşısında yeni bir rakip bulmuştur: El-Cezire. Bu savaş eğer bir yayın kuruluşuyla birlikte anılacaksa bu elbette El-Cezire olacaktır. El-Cezire savaş boyunca yaptığı gazetecilikle tüm dünyada belli bir beğeni ve takdir toplamıştır. Denilebilir ki 2. Körfez Savaşı’nın medya alanındaki galibi herşeye rağmen El-Cezire’dir.

Hakkını teslim etmekle birlikte, bu oyunda El-Cezire’nin bazen yüzyıl sonu naturalistlerine taş çıkartacak derecede vahşi/kanlı savaş sahnelerini dahi siyasal bilinç yükseltme adına gündemimize taşıyarak, bizi başka bir ahlakî tercihle karşı karşıya bırakmasını es geçemeyiz. Susan Sontag, son kitabında yaklaşık 25 yıl önce fotoğraf üzerine yazdığı kitabındaki argümanları gözden geçirmek zorunda kalmış; nihayetinde bir miktar vahşet fotoğrafının bir duyarlılık oluşturmamasının mümkün olduğunu, ancak bu konuda vahşet imgelerinin çoğalmasının ise ters teperek savaş karşısında kayıtsızlığa yol açtığını, savaşı normalleştirdiğini ifade etmiştir. Denilebilir ki, El-Cezire’de bütün iyi niyetine rağmen aynı şekilde bu normalleştirme eylemine iştirak etmiştir.

Ancak El-Cezire’yi El-Cezire yapan nitelik tam da bu esnâda tebarüz etmektedir. El-Cezire, gazeteciliğin varoluş koşulu ve aynı zamanda imkânsız istenci olan nesnellik kriterini kaâle aldığını, ahlâkî duyarlılığın hâlâ önemli olduğunu ispatlarcasına vahşet imgelerini, yayımlamaya başladıktan 8 saat sonra geri çekerek kanıtlamıştır. Her ne kadar bu imgelerin gerek internet, gerekse de diğer medya vasıtasıyla her yanı dolduracağı aşikâr olsa da, El-Cezire kendi payına hâlâ gazeteciliğin kuruluş miti nesnelliğin savunulacak bir kale olduğunu, kendisinin hâlâ içeriden bir ses olduğunu (gazetecilik mesleğinin içinden) ispatlamış; yayınlanacak görüntülerde işlevin değil hâlâ bir takım ahlâkî ilkelerin önemli olması gerektiğine dair sembolik bir yatırım yapmış, bir kurum olarak gazeteciliği savunmuştur.

Bu tartışmadan yeniden başlangıçtaki konuya dönebiliriz. El-Cezire her ne kadar bağımsız gazetecilik yapsa da belli sınırlar çerçevesinde yine de eleştirilmelidir. Peki durum El-Cezire için buysa, Amerikan medyası gazeteciliğın, medya kuramlarının neresinde kalır? Bu savaşta ilk göze çarpan hadise Amerikan medyasının savaşa orduya “gömülü” olarak kaulmasıdır. Ordunun tanklarının üzerinde, bomba atan savaş uçaklarının içerisinde gazetecilik yapmayı bağımsız gazeteciliğ  yeğlemiştir Amerikan medyası. Böylece bir gazeteci olarak değil, bir asker olarak savaşa iştirak etmiştir “gömülü” medya. Medya  zerine ders veren biri, ders anlatırken bu kadar doğrudan, bu kadar n dan, bu kadar nobran, bu kadar hoyrat bir haber verme biçimini nasıl bir kavramsal  er veden anlatabilir, ne tür bir gazetecilikten bahsedebilir? Hangi kavramsal araçlar dolayımlayabilir vurdumduymazlığın bu derecesini? Acaba bunun adı hâlâ gazetecilik midir, yoksa gazetecilik tarihinde artık yeni bir yol ayırımına mı işaret etmektedir?

En azından habercilikteki nesnellik kurucu mitinin muhafazasına, bir değ r olarak korunmasına, vasitanın mesaj üzerindeki etkisini anlatmaya çalışan birisi bu kadar kaba ve vahşi bir tarzı kendi anlatacakları içerisinde nasıl bir yere yerleştirebilir? İşte tam da bu sebepten, işgalci g  lerin “gömülü” medyası, günümüz medya çalışmalarının sınırını tayin edecektir. Gazeteciliğın oluşum yıllarındaki nesnellik istencinin, yaklaşık 200 yıldır her tür haber yazımını etkilediğ , haberleri kısalttığ , kendine has bir dil geliştirdiğ  bir tarihte, bu kurucu efs ne yerini bir başka t re bırakıyor. Bu tür ise asla gazetecilik tarihinin içinde olmayacak, gazetecilik tarihinin kurucu dışarısı olarak, bu tarihin yazılmasına meydan veren bir mesafede basın tarihine dahil/hariç olacak. CNN ile ilgili sorulara artık medya derslerinde cevap verilemeyecek.

Acaba böyle bir c retin kaynağı ne olabilir? Tarihin bir dönemecinde, ulusların kurulmasında, ülkelerin inşasında edimsel bir rol oynayan gazetecilik, nasıl tüm bu birikimi bir çırpıda yok etmeyi göze alabilmiştir? CNN ve sair “gömülü” medya aslında gazetecilik tarihine pek aşına olmasa da Sömürgecilik pratiğinin çok daha yakından tanıdığı bir eylemi tekrarlamaktan daha fazlasını yapmadılar. Edward Said *Oryantalizm* kitabına başlarken, Napolyon’un ordusunun filologlar, antropologlar vs. “bilim” adamlarından oluşan bir g r hla Mısır’a girdiğinden bahisle, bu işg li modern Oryantalizm’in mil di olarak işaretler. “Bilim” adamları Napolyon’un ordusunda birer nefer olarak Mısır’ı işgal etmişlerdir. Amerikan Ordusu’nda “gömülü” gazetecilik yapmayı kabul edenler de aynı şekilde Amerikan Ordusu’na asker olarak yazılmayı kabul etmişlerdir. Taşıyacakları şeref de Napolyon’un

Ordusu'ndaki bilim adamlarının, bilim adına taşıdıkları şerefe (!) denk olacaktır. Şu anda yaşanan "gömülü" gazetecilik de yerini basın tarihinde değil, bilâkis yeni-sömürgecilik tarihinde alacaktır. Yapılanlar gazetecilik olarak değil, askerlik olarak anılacaktır. İşte gazeteciliğin sınırını çizen de bu kaba sömürgeciliğe sembolik tarihsel ricatdır.

Son olarak sözü Bağdat'daki bir otelde öldürülen gazetecilere getirmek istiyorum. İşgalci güçlerce açıkça hedef alınarak, bombalanan Filistin Otelinde "gömülü" olmadan, gazetecilik namusunu savunarak, kendilerini savaşın ortasında korunmasız bulan bazı gazeteciler öldürüldü. Bu otelde başta El-Cezire muhabirleri olmak üzere, savaşın başından beri "gömülme-yi" reddeden bir çok ülkeden bağımsız gazeteciler vardı; hâlâ gazeteciliğin kurucu mitini yaşatmaya çalışan gazeteciler. Ve bu otel kastî olarak hedef alındı. Bu olayın gösterdiği dramatik sonuç ise gazetecilik tarihi açısından yine unutulmayacak bir slogana dönüşüyor; işgalci güçler bağımsız gazetecilere sesleniyor: "Ya 'gömülü' gazetecilik yaparsınız, ya da biz sizi 'gömeriz'"

Susan Sontag. *Regarding the Pain of Others*. New York: Farrar Straus & Giroux, 2003.

Edward Said. *Orientalism*. New York: Vintage, 1979.

Roland Barthes. *Camera Lucida. Reflections on Photography*. Trans. Richard Howard Hill and Wang NY, 23 printing 2000.